

Spolufinancováno
Evropskou unií

Ministerstvo
pro místní rozvoj

Bezdomovectví a inkluzivní veřejný prostor

únor 2026

Spolufinancováno
Evropskou unií

Ministerstvo
pro místní rozvoj

Základní informace

Název projektu: Centrum podpory a rozvoje aktivit směřujících k desegregaci v území

Číslo projektu: CZ.03.02.02/00/22_004/0003844

Název výstupu: Bezdomovectví a inkluzivní veřejný prostor

Typ výstupu: Policy paper

Datum vyhotovení: únor 2026

Řešitelský tým: MgA. Debora Štysová, Bc. Petra Hrubá a kolektiv OSZ

Manažerské shrnutí

Dokument analyzuje projevy bezdomovectví ve veřejném prostoru a navrhuje opatření směřující ke zmírnění jeho negativních projevů. Vychází z předpokladu, že bezdomovectví je strukturální sociální problém a soustředí se na jeho úzce vyhraněnou část týkající se veřejného prostoru měst. Motivací k jeho napsání je hledání protiváhy k represivním pokusům o řešení bezdomovectví.

Část věnovaná problému setkávání popisuje napětí vznikající při užívání veřejného prostoru osobami bez domova a ostatní veřejností. Dokument upozorňuje, že řada konfliktních situací vyplývá z nenaplněných základních potřeb, zejména v oblasti hygieny a odpočinku.

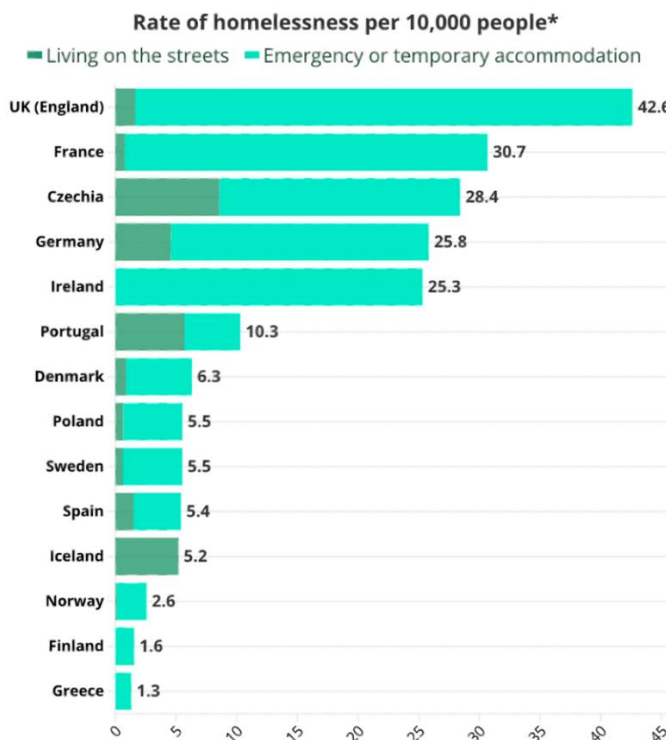
Kapitola o nepřátelské architektuře kriticky hodnotí opatření zaměřená na vytlačování osob bez domova z veřejných míst. Konstatuje, že tato řešení sice krátkodobě snižují viditelnost problému, avšak nepřispívají k jeho řešení a znepríjemňují pobyt ve městech pro všechny bez rozdílu.

Jádrem dokumentu je pozitivní přístup, který zdůrazňuje naplňování základních potřeb a podporu inkluzivního veřejného prostoru. Opatření je možné rozdělit na dvě skupiny: jednak na zajištění základní infrastruktury (veřejné toalety, hygienická zařízení, přístup k vodě, materiální pomoc), jednak na kroky směřující k vytváření přátelského a bezpečného prostředí prostřednictvím kvalitního mobiliáře s důrazem na přirozená lidská fyzická omezení, a to s vědomím potřeby spolupráce se sociálními službami.

Příklady dobré praxe v oblastech hygieny, materiální podpory a možností odpočinku ukazují, že relativně dostupná a cílená opatření mohou významně snížit negativní projevy bezdomovectví ve veřejném prostoru a nadto zvýšit jeho standard pro veškeré obyvatelstvo dotčeného města. Efektivní přístup ovšem vyžaduje kombinaci sociálních a infrastrukturních nástrojů založených na respektu k lidské důstojnosti a řešení strukturálních problémů, které ke vzniku bezdomovectví jako fenoménu vedou.

I. Úvod do problematiky

Podle některých zdrojů je Česká republika mezi členskými státy Evropské unie zemí s nejvyšším počtem lidí žijících na ulici na jednoho občana. Vyplývá to z dat OECD z roku 2023 (viz graf na obrázku 1). To je samozřejmě palčivý problém, jehož příčin je celá řada. Souvisí s komercializací trhu s bydlením, s na ni navázanou krizí bydlení, s prekarizací pracovních podmínek, s meritokratickým narativem, který hlásá, že se nám v životě děje přesně to, co jsme si vysloužili, nebo s nedostupností psycho-sociálních služeb a zvyšujícím se výskytem psychologických a psychiatrických onemocnění napříč obyvatelstvem tzv. rozvinutých zemí¹. Jelikož je bezdomovectví komplexní problém, i do jeho řešení je třeba zahrnout řadu opatření a vzájemně provázat jednotlivé oblasti, kterých se týká.

Obrázek 1 – Počet lidí bez domova na 100.000 obyvatel. Zdroj: OECD ²

¹ Celkový počet osob trpících nějakou formou psychiatrické nemoci vzrostl v ČR mezi lety 2010 a 2021 o 22 %. Průměrný meziroční nárůst psychiatrických pacientů je tedy okolo 2 %. Zdroj: Národní zdravotní informační portál, dostupné z: <https://www.nzip.cz/infografika-dusevni-onemocneni-v-cesku>, 12.2.2026

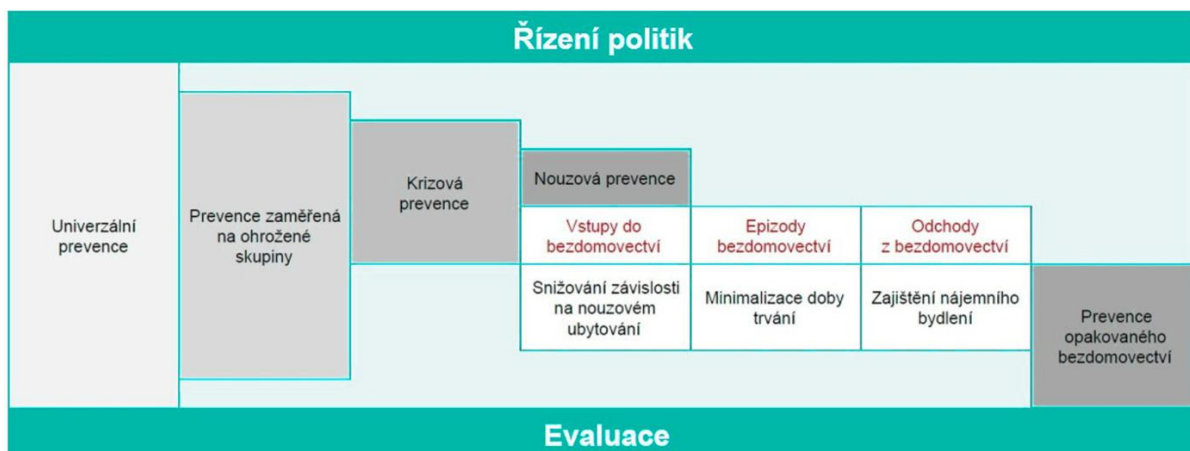
² Point-in-time data. 2023 nebo poslední dostupný rok. ETHOS 1-3. Dostupné z: <https://www.euronews.com/my-europe/2024/07/15/homelessness-on-the-rise-in-uk-and-france-how-do-european-countries-compare>, 18.2.2026

Řešením problému bezdomovectví v rámci současného ekonomického a společenského systému jsou koordinované politiky států EU v oblasti prevence bezdomovectví a vyloučení z bydlení. Obsahují pět rovin:

- Universální prevence bezdomovectví: minimalizuje vznik bezdomovectví v celé populaci prostřednictvím snahy zajistit dostupnost bydlení pro všechny občany; nastavit efektivní systém soc. dávek pro podporu dostupnosti bydlení u nízkopříjmových domácností a stabilní legislativní rámec včetně ochrany práv nájemce pro (realizováno zejména na státní úrovni, ale lze analogicky uvažovat o podpoře těchto prvků i na úrovni obcí)
- Up-stream prevence bezdomovectví (prevence bezdomovectví ohrožených skupin): cílem je, aby se lidé nepropadali do bezdomovectví a bytové nouze při přechodu z institucí (vězení, dětský domov, léčebna atp.) a při rozpadu vztahů (rozvod, rozchod, odchod dospívajícího z domácnosti rodičů apod.)
- Krizová prevence bezdomovectví (prevence ztráty bydlení): cílem je, aby si lidé zvládli udržet bydlení v bytě, pokud se již dostali do situace neplnění závazku nájemce (zejména dluhy, stížnosti)
- Nouzová prevence bezdomovectví: cílem je, aby mezi těmi, co si bydlení neudrželi, bylo co nejméně lidí bez střechy (tj. aby byly vhodně zapojené tzv. exit strategie při ztrátě bydlení) a pokud se v této situaci přesto ocitnou, aby v ní byli co nejkratší dobu a bylo to pro ně co nejméně poškozující. Zahrnuje snahu zmírnit negativní dopady bezdomovectví u osob bez přístřeší na principu *harm reduction*: formou zajištění ambulantních i pobytových kapacit a dalších opatření.
- Prevence opakovaného bezdomovectví: Spočívá v bezpečném začleňování lidí bez domova, vč. těch bez přístřeší, zpět do bydlení (tzv. zabydlování), tak aby mohli v bezpečí domova opakovaně i „selhat“, než se dostatečně zotaví a zvládnou bydlet samostatněji. Nástrojem jsou specifické programy bydlení, zejména ty založené na přístupu „bydlení především“ (housing first)³. Jde o programy, které

³ Více web MPSV. Dostupné zde: <https://socialnibydeni.mpsv.cz/socialni-bydeni/housing-first>, 26.2.2026

pracují s dostatečnou podporou (multidisciplinární týmy) a pojistkou (garance pronajímateli, byty druhé šance apod.).

Obrázek 2 – politiky prevence bezdomovectví. Převzato a adaptováno z Fitzpatrick a kol. (2021) a Lee a kol. (2021)⁴

Opatření a úpravy veřejného prostoru, které mají zmírnit dopady zjevného bezdomovectví (týká se lidí v kategorii bez střechy dle ETHOS, viz obr. 1) jsou souběžné (synergické) s politikami nouzové prevence bezdomovectví (viz obr. 2 uprostřed).

Zatímco obrázek 2 představuje řešení bezdomovectví prostřednictvím různých úrovní prevence, materiál, který držíte v ruce, se věnuje řízení *dopadů* bezdomovectví. Zároveň odmítá jednostranné praxe pouhého vytlačování bezdomovectví a jeho průvodních jevů z veřejného prostoru, často provázené sankcionováním a kriminalizací osob bez přístřeší. Je zcela legitimním cílem obcí zajistit bezpečnost na svém území a zvýšit pocit bezpečí občanů ve veřejném prostoru měst. Tohoto cíle by však nemělo být dosahováno jednostranně za využití represivních opatření, jako je vykazování osob bez domova z veřejného prostoru a udílení pokut, bez snahy o pochopení a citlivý pomáhající přístup.

Tento dokument se proto vymezuje proti represivním opatřením, která bezdomovectví kriminalizují bez efektu nápravy. Kriminalizace pobytu osob bez domova na veřejných prostranstvích nejen omezuje základní lidské právo svobodného pohybu a pobytu, které je zakotveno v ústavě⁵, ale obírá osoby bez domova o poslední místa pro zajištění jejich potřeb, která jim zbývají. Případně tyto osoby zbytečně a uměle zadlužují pokutami. Taková opatření považujeme za neúčinná a pouze zhoršující jádrový problém, kterým je

⁴ Obrázek upraven z webu MPSV. Dostupný zde: <https://socialnibydleni.mpsv.cz/socialni-bydleni/temata/prevence-ztraty-bydleni>, 25.2.2026

⁵ Listina základních práv a svobod, ústava ČR, Článek 14/1

prohlubující se sociální propad lidí, kteří nemají kde bydlet. Sekundárním dopadem je pak nežádoucí nárůst nesnášenlivosti ve společnosti vůči nim.

Cílem tohoto dokumentu je nabídnout alternativu a zmapovat opatření a úpravy veřejného prostoru, které mohou svým charakterem dopady bezdomovectví mírnit. Jedná se o opatření, která suplují zázemí pro některé lidské potřeby, které máme všichni bez rozdílu, ovšem na základě společenské dohody je chceme vykonávat doma, nebo alespoň v interiéru. Dále jsou to opatření, která cílí i na jiné znevýhodněné osoby, které vyloučením osob bez domova z veřejného prostoru vylučujeme také, včetně starých lidí, malých dětí nebo těhotných žen – tedy značné části běžné populace. Tato opatření ve výsledku činí veřejný prostor inkluzivním pro všechny a mají potenciál motivovat obyvatele k pobytu a setkávání venku a dělat tak z našich měst města přátelská.

II. Kontext a hlavní východiska

V první řadě nemá smysl se ptát, jak upravit veřejný prostor tak, aby si v něm lidé bez domova a majoritní společnost nepřekáželi – máme se ptát, jak zajistit lidem bez domova možnost domov mít, a mít si tedy kde odpočinout, přespat, umýt se, najíst, uskladnit své věci, ale i schovat se, poplakat si nad nesnadným dnem, pohádat se s partnerem nebo konzumovat alkohol s kamarády. Nic ze zmíněného není v současné době nezákonné a většinová společnost to dělá také. Lidé bez domova to ovšem provozují na ulici.

Jádrem řešení je samozřejmě dostupnost bydlení. Vzorovým příkladem v této oblasti mohou být projekty Housing First, které prokazatelně vedou ke stabilizaci domácností v tíživé sociální situaci, a díky kterým se například ve Finsku daří míru bezdomovectví dlouhodobě snižovat. Dle údajů z roku 2023 zde žilo 1,6 člověka bez domova na 100.000 obyvatel, což je pro srovnání s Českou republikou téměř osmnáctkrát méně⁶. Máme se tedy co učit. Náklady na udržení lidí v bydlení jsou navíc prokazatelně nižší než náklady na ponechání člověka na ulici⁷ – takovými náklady jsou výdaje na zdravotnictví, bezpečnostní opatření, výjezdy policie apod. Zajištění bydlení, společně se

⁶ Viz obrázek č. 1

⁷Ly, Angela. Latimer, Eric. Housing First Impact on Costs and Associated Cost Offsets: A Review of the Literature. Dostupné z: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4679128/>, 18.2.2026

sociálními benefity, vyplývajícími ze stabilizace osobní situace dotčeného člověka, se jeví jako významně efektivnější využití prostředků.

Veškeré návrhy, které tento dokument přinese jsou proto až druhořadá opatření. Krátkodobá opatření. Opatření, která mohou snížit dopady bezdomovectví jak na lidi bez domova, tak v kontextu jejich soužití ve veřejném prostoru s majoritní společností, problém bezdomovectví jako takový ale neřeší. Souběžně s jejich implementací, která může být poměrně rychlá, je třeba řešit dlouhodobé systémové otázky, které ke vzniku a nárůstu bezdomovectví vedou. Dopady implementace systémových řešení budou pravděpodobně trvat mnohem déle a věnují se jim jiné dokumenty. Je třeba do nich investovat. V mezidobí, než se jejich důsledky projeví, přinášíme několik opatření, které dopady bezdomovectví mohou krátkodobě zmírnit.

III. Problém setkávání

Základním rysem bezdomovectví je, že člověk bez domova nemá domov. Člověk bez domova žije venku, a to zpravidla ve městech. Setkává se tedy neustále s běžnými občany, kteří domovy mají, a jeho přítomnost jim může být z různých důvodů nepříjemná. Pobyt na ulici totiž provází např. absence místa, kde se umýt nebo si vyprat věci, a tedy zápach, nedostatek psychické péče, a tedy např. verbální projevy duševních poruch nebo sebemedikace alkoholem a jinými návykovými látkami. Setkávání s lidmi bez domova může vyvolávat odpor nebo strach, ale také pocity viny nebo smutku spojené s pocitem nemožnosti efektivně pomoci. Určitou tendencí proto může být držet se hesla „sejde z očí, sejde z mysli“ a lidi bez domova odsunout mimo prostory setkávání. To ovšem není skutečným řešením, ač může odsunout problém jinam a skutečně zvýšit pocit bezpečí v lokalitě. Nabízí se i jiné přístupy. Společně s průvodními jevy bezdomovectví je uvádíme v následující tabulce:

Jev vnímaný veřejností jako obtěžující	Důvod/příčina	Řešení
Přespávání na ulici, na lavičkách, v parcích, v dopravních prostředcích MHD	Absence dostupného, bezpečného a důstojného ubytování nebo bydlení a místa pro odpočinek	<p>→ <u>Prevence opakovaného bezdomovectví</u>: bezpečné začleňování CS zpět do bydlení (tzv. „zabydlování“). Realizace specifických programů zabydlování (typicky Housing first) s využitím kapacit bytového fondu města nebo bytů z komerčního trhu podpořených garancemi pro majitele. V gesci obce, kraje, státu samostatně nebo ve spolupráci s NNO nebo jiným subjektem.</p> <p>→ <u>Nouzová prevence bezdomovectví</u>: zajištění ambulantních a pobytových kapacit pro CS:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ <u>ambulantní</u>: noclehárny s nízkým prahem, denní centra pro osoby bez přístřeší ○ <u>pobytové</u>: azylové domy, městská ubytovna s nižším prahem a sociální prací, případně nižší stupně prostupného bydlení se sociální prací. ○ Wet-houses (v zařízení lze kontrolovaně užívat návykové látky), zařízení s možností pobytu se zvířetem (zpravidla pes) ○ Zajištění zimních humanitárních opatření (zimní noclehárny, vyhřívané stany)
Žebrání, oslovování kolemjdoucích	Nedostatek prostředků na jídlo, základní potřeby a služby	<p>→ Obecně: Dostupnost materiální pomoci, dávek a přivýdělku.</p> <p>→ Potravinové banky, charitní šatník apod.</p>

		<ul style="list-style-type: none"> → Podpora při kontaktu s ÚP ČR, integrační a nízkoprahová pracovní místa. → Solidární sítě (Místní místním, Food not bombs)
Zápach, zanedbaný vzhled	Omezený přístup k hygienickému zázemí, praní prádla, kadeřnickým službám. Zdravotní problémy.	<ul style="list-style-type: none"> → Veřejné toalety zdarma → Veřejné nebo mobilní sprchy (např. německý sprchový autobus duschbus) → Prádelny → Denní centra → Nízkoprahová zdravotní péče → zdravotnické týmy působící v ulicích (Medici na ulici)
Shlukování větších skupin na jednom místě	Potřeba bezpečí, sociálního kontaktu, absence jiného prostoru pro setkávání	<ul style="list-style-type: none"> → Nízkoprahová denní centra, komunitní centra, → inkluzivní architektura veřejného prostoru, → rozptýlené wifi pokrytí
Konzumace alkoholu nebo jiných návykových látek na veřejnosti	Sebemedikace kvůli psychickým problémům, stresu a absenci léčby	<ul style="list-style-type: none"> → Adiktologické služby, → wet-houses
Agresivita, konflikty	Psychická zátěž, frustrace, duševní onemocnění, nedostatek klidu a bezpečí	<ul style="list-style-type: none"> → Posílení terénních psychologických a krizových služeb. Asertivní, trauma-informovaná terénní sociální práce: navázání vztahu důvěry s klientem a zprostředkování dalších zdrojů pomoci → školení policie a MP v práci s lidmi bez domova,

		→ vše uvedené výše
Znečišťování veřejného prostoru (odpadky, exkrementy)	Chybějící přístup k WC, košům, absence soukromí	<ul style="list-style-type: none"> → Dostupnost veřejných toalet se snadnou údržbou → urinální květináče (uritrottoir) a venkovní pisoáry → odpadkové koše a popelnice s dostatečnou kapacitou
Nelegální přebývání v opuštěných objektech	Nedostatek legálních ubytovacích možností, strach či nemožnost splnit přísná pravidla ubytovacích zařízení (psi, alkohol)	<ul style="list-style-type: none"> → Prevence bezdomovectví obdobně jako u „přespávání v parku a na lavičkách“ – viz první oddíl výše → zabezpečování opuštěných objektů skrze činnost stavebních úřadů
Přítomnost psů bez vodítka nebo očkování	Psi jako jediní společníci a ochrana, nemožnost umístění zvířat v rámci pobytových služeb	<ul style="list-style-type: none"> → Podpora služeb umožňujících pobyt se psy → nabídka veterinární péče pro lidi bez domova

IV. Nepřátelská architektura

Jednou z metod „vyhánění“ osob bez domova z veřejného prostoru je vedle zákazů pobývání i tzv. nepřátelská architektura. Je to termín, který se zažil pro opatření, která znemožňují zejména polehávání pod širým nebem a jejím typickým projevem je rozdělování laviček madly⁸ nebo umisťování bodců na plochy, kam by se dalo lehnout a přespat. Aplikuje se na soukromých pozemcích a budovách stejně jako u veřejných staveb. Vezmeme-li jako cíl těchto opatření odstranit bezdomovectví z veřejného prostoru, pak jejich účinnost nebyla nikdy prokázána. Zamezíte možná sezení na vlastním parapetu, jev se však jen přesune o ulici dál.

Obrázek 3 a 4 – příkladem nepřátelské architektury může být prostá nemožnost sezení. Pro srovnání dva příklady z Prahy: vlevo snížený venkovní parapet s „nepřátelskou“ úpravou, vpravo bez ní. Zdroj: Architekti bez hranic⁹

⁸ Notorickým příkladem je tzv. Camden bech, neboli Camdenská lavička s plochami zakřivenými tak, aby na ní nešlo ležet.

⁹ Dostupné z: <https://www.architektibezhranic.eu/novinky/nepreatelska-architektura>, 18.2.2025

Problém nepřátelské architektury spočívá zejména v tom, že znemožňuje pohodlný pobyt ve veřejném prostoru všem bez rozdílu. Město ukazuje, že v něm člověk není vítán – a jeho návštěvník pak myslí jen na to, jaké má štěstí, že zatím nepatří mezi ty, kdo by se museli pokoušet na instalovaných ostnech spát.

V rozpálených ulicích měst je vhodné mít plochy, kde si sednout do stínu, je vhodné mít i plochy, kde si dokonce lehnout. V zimě zase můžeme vyhledávat závětrí a přístřešky. Pokud se takových volně přístupných míst zbavujeme, hendikepujeme i jiné krátkodobě či dlouhodobě znevýhodněné osoby, které vyloučením osob bez domova z veřejného prostoru vylučujeme také. Osoby, jejichž znevýhodnění jsou zcela běžná a mohou dříve či později potkat kohokoliv z nás. Jsou to velmi majoritní skupiny s prostou potřebou odpočinku – starší osoby, těhotné ženy, malé děti, osoby se zraněním, nemocní či v rekonvalescenci a celkem vzato kdokoliv, komu se může udělat nevolno. Nakonec i zdravý člověk si potřebuje občas odpočinout.

Jak tedy učinit veřejný prostor inkluzivním pro všechny?

- Zajistit stín a přístřeší nejen na zastávce MHD
- Lavičky, možnost si sednout, popř. lehnout a snadno vstát
- Přístup k pitné vodě – pítka
- veřejné toalety a úpravny
- Zeleň, která ochladí ulice a pohltí výfukové plyny
- Stoly nebo opěrky, kam si odložit zavazadla, nebo kde se najíst

Naučili jsme se v architektuře našich měst zohlednit bezbariérovost a vodící linie pro osoby se zrakovým postižením, jejich potřebnost jsme dokonce ukotvili ve stavebních předpisech a vyhláškách. Můžeme se bezpochyby naučit i toto. Město pak přestane být nehostinným a nepřátelským prostředím, pouští, kterou je nutno překonat na cestě z bodu A do bodu B – cesta již nebude tak vysilující.

Obrázek 5 – pokrývky obalující úhelníky, které mají zamezit ležení na širokém parapetu okna. Patrně pozůstatek po nočním útočišti. Barcelona, El Raval. Zdroj: archiv autorky.

V. Pozitivní přístup

Města můžeme činit i přátelskými. Můžeme podněcovat pobyt ve veřejném prostoru pro všechny bez rozdílu a vedle toho budovat zařízení, která zmírní projevy bezdomovectví, které vedou k neochotě majority sdílet s lidmi bez domova veřejný prostor. V následujícím textu se budeme soustředit na architektonické prvky a opatření, která je možné realizovat ve veřejném prostoru či v prostoru města, od pisoárů až po prádelny. Vedle nich je samozřejmě potřebná i dostupnost sociálních, adiktologických, psychologických a zdravotních služeb.

1) Opatření suplující potřeby

Základní lidské potřeby, tedy fyziologické potřeby jako jídlo, spánek, dýchání nebo vyměšování, potřeba bezpečí a jistoty, potřeba lásky, přijetí a sounáležitosti, potřeba uznání a úcty a potřeba seberealizace, jsou součástí výuky středních škol¹⁰. Mnoho z těchto potřeb uspokojujeme doma. Společnost se shodla, že na ně bude vymezen soukromý prostor. V tabulce v kapitole II. jsme shrnuli průvodní jevy bezdomovectví, které

¹⁰ https://cs.wikipedia.org/wiki/Maslowova_pyramida 19.2.2026

jsou společnostmi vnímané jako obtěžující, včetně jejich původu a možného řešení. Většina z nich souvisí s nemožností naplnit základní potřeby. Jaké tedy jsou prostory a naplnění potřeb, které člověk bez domova postrádá?

- Prostor pro klidný spánek
- Prostor pro osobní hygienu a úpravu, tedy:
 - Mytí
 - WC
 - Holení
 - Stříhání nehtů, vlasů
- Praní
- Vaření, jídlo a pití
- Soukromí, bezpečný prostor
- Prostor setkávání, sociální kontakt
- Vztahy, blízkost milovaných osob, popř. zvířat

Opatření ve veřejném prostoru a veřejně přístupné prostory těžko nahradí místo pro opravdové pokrytí zmíněných potřeb, mohou je však do určité míry suplovat. Takovými opatřeními mohou být:

- Pisoáry
- Veřejné toalety a úpravny
- Veřejné sprchy
- Prádelny
- Umyvadla
- Komunitní kuchyně

Vedle toho všichni obyvatelé veřejného prostoru bezpochyby také ocení přístup k tekoucí, nejlépe pitné, vodě a místo, kde se ohřát nebo schovat před sluncem. To poskytnou:

- Pítka
- Přístřešky
- Ohřívárny

V další kapitole uvedeme příklady dobré, někdy i velmi kreativní praxe, která nás může inspirovat k realizaci.

2) Opatření činící města přátelskými

Opatření, která k pobytu venku spíše motivují, než aby ho znepríjemňovala, činí naše města prostupnými a životu přívětivými, je dlouhá řada. Spadá do nich množství urbanistických a dopravních řešení, zklidňování ulic, jejich adaptace pro pěší a cyklo dopravu, odstraňování bariér, zvyšování prostupnosti, instalace městského mobiliáře, vhodně zvolené osvětlení, rozšiřování chodníků nebo třeba výsadba zeleně. V tomto dokumentu se soustředíme na prvky, které mohou přispět ke snížení dopadů bezdomovectví a lepší inkluzi ve veřejném prostoru a přidáme několik, které mohou podporovat komunitu a aktivní život ve městě. První položka nejspíš nebude překvapivá.

- Lavičky (ano, i takové, na kterých se dá ležet)
- Pobytové plochy
- Sezení se stoly (pro jídlo, studium, četbu, práci...)
- Kryté sezení mimo dopravní zastávky
- Vícegenerační hřiště: pétanque + pískoviště, šachy + klouzačka, kuželky, sportoviště pro malé i velké...

VI. Příklady dobré praxe

1) Kde se vyčůrat

Moč má charakteristický pach. Často ho cítíme v centrech měst a vliv na to má mnohem více noční život než bezdomovectví. Ačkoliv studií na toto téma není mnoho, z dostupných

dat je zřejmé, že muži na veřejnosti močí daleko častěji než ženy¹¹. Ženy naopak fyziologicky močí častěji, faktory pro tento jev jsou tedy společenské. Má smysl stavět veřejné pisoáry nebo urinální květináče, které umožní mužské močení bez následného zápachu a s možností údržby, abychom předešli očůrávání ulic. Rozdílů mezi pohlavími je však už tak dost na to, abychom vedle gender pay-gapu podporovali ještě gender pee-gap. Pokud město ze svého rozpočtu financuje společensky přijatelné zařízení pro vykonávání malé potřeby pro muže, mělo by je zavádět i pro ženy. Veřejné záchody se snadnou údržbou jsou proto zásadní, blíže však popíšeme méně obvyklá řešení, a to právě veřejné pisoáry a uritrottoiry.

Častým nedostatkem veřejných pisoárů a podobných zařízení bývá jejich umístění. Doporučujeme řídit se určitou diskrétností a umístění konzultovat například s městským architektem, který pro něj dokáže najít místo a provedení, které bude funkční i společensky vhodné. Obecně lze doporučit hledat taková místa, která budou snadno dosažitelná, ale ne zcela na očích.

→ Uritrottoiry, neboli urinální květináče

Obrázek 6 – typické červené uritrottoiry v Paříži

Obrázek 7 – čištění žlábků uritrottoiru – namísto omývání chodníku a fasády

Ač by se to mohlo zdát, nejedná se pouze o květináč, do kterého se močí. S tímto mobiliářem přišli Francouzi, a proto zde uvádíme i původní francouzský název. Existuje

¹¹ Potty Parity: would it be fairer to make women's toilets bigger? Dostupné z: <https://yougov.co.uk/politics/articles/20355-potty-parity-would-it-be-fairer-make-womens-toilet>

také varianta pro ženy, která je uzavřena do kabinky¹². Uritrottoir není napojen na vodu, moč se vsakuje do přírodního materiálu jako je dřevní štěpka nebo sláma, který je následně kompostován. V ideálním případě pak slouží jako hnojivo rostlin. Nádrž se slámou má čidlo, které údržbáři sdělí, když je třeba ji vyprázdnit¹³.

Obrázek 8 – vhodnější umístění a diskrétnější barevnost urinálního květináče v rohu¹⁴

→ Veřejné pisoáry

Oproti uritrottoirům je zde problémem zápach a s ním spojená potřeba častější údržby. S údržbou se ovšem pojí i nedostupnost zařízení. Čím přístupnější budou veřejné toalety jakéhokoliv druhu, tím méně budou přeplněné. Údržba je jednoduše nedílnou součástí instalace jakéhokoliv mobiliáře a při jeho umístění je třeba myslet na jeho vytížení v rámci lokality.

→ Veřejná WC se snadnou údržbou

Mapu veřejných WC najdete na adrese wckompas.cz, spravované platformou Mapotic. Jejich snadná údržba je zásadní z hygienických důvodů a předpokládanému velkému vytížení. Zpřístupnění zdarma, alespoň na vybraných místech, může zvýšit

¹² Např. firma Ekovore, dostupné na: <https://www.ekovore.com/en/product/uritrottoir-mixt-public-urinals-for-women-and-men-ekovore/>, 26.2.2026

¹³ <https://www.dw.com/en/paris-fights-public-peeing-with-eco-friendly-composting-urinals/a-37656042> dostupné 24.2.2026

¹⁴ Zdroj: <https://www.ekovore.com/en/product/uritrottoir-classic/>, 19.2.2026

pravděpodobnost jejich využití oproti neoficiálním alternativám, jakými jsou například rohy budov.

2) Kde se umýt

Veřejné sprchy jsou možná málo známé, ovšem i v českých městech se dají nalézt. Bývají veřejně přístupné za poplatek například u vlakových nebo autobusových nádraží, ovšem je s otazníkem, zda je možné je označit za „přístupné“ i pro osoby bez domova. V rozhovoru pro portál iDnes v roce 2008 uvedl tehdejší mluvčí firmy Grandi Stazioni, která spravovala hlavní vlakové nádraží v Praze a realizovala rekonstrukci zdejšího hygienického zařízení, že „ostraha na záchodech i celková rekonstrukce má také za úkol snížit počet bezdomovců a drogově závislých lidí, kteří se na nádraží často pohybují“¹⁵. Sprchy jsou umístěny hluboko uvnitř dispozice odbavovací haly a jsou primárně určeny pro cestující, nelze je tedy při nejlepší vůli považovat za vhodné zařízení pro suplování potřeb lidí bez domova; úkolem správy nádraží navíc je zajistit bezproblémový chod svěřené nemovitosti a služeb, které nabízí, lze jim proto těžko zazlívat, že za společnost neřeší opomíjený problém.

Existují sociální služby, které sprchy poskytují v rámci denních center či jako součást pomoci. Jejich přístupnost a podmínky (registrace nebo poplatky) se mohou lišit nebo se měnit. Například nízkoprahová denní centra Arcidiecézní charity Praha uvádí možnost využití sprchy za 10 Kč. Volně přístupné bezplatné sprchy bez registrace nejsou běžně dostupné. V roce 2017 na toto konto zpracovala nezisková organizace Architekti bez hranic ve spolupráci s Vojtěchem Sedláčkem a iniciativou Nejdřív střecha koncept veřejné sprchy *Sprchomat*. Podle jejich dat v té době vycházela v Praze jedna sprcha na cca 200 lidí v nouzi¹⁶. Použití sprchy mělo být v zaváděcím provozu zdarma a jednalo se o plán jednoduché a odolné přestavby jedné z kabin veřejných záchodků¹⁷. Projekt se bohužel nerealizoval, zato počet lidí bez domova od té doby vzrostl.

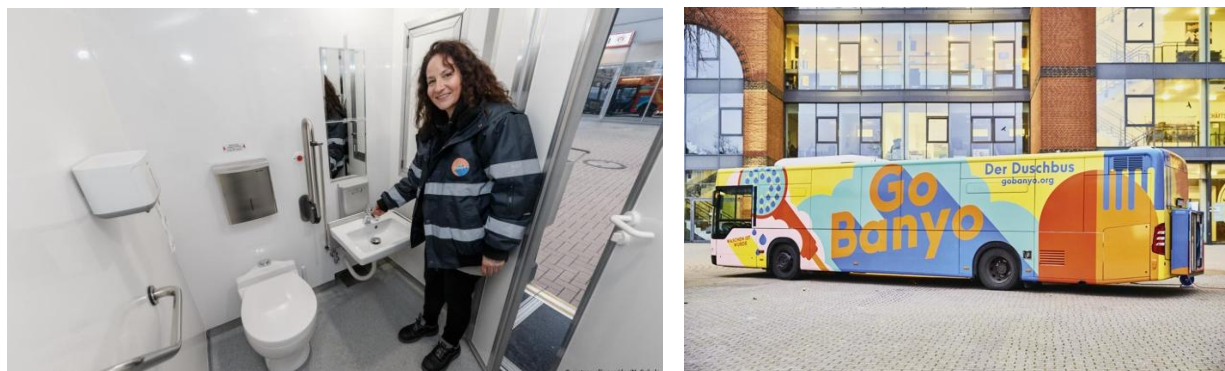
V zahraničí realizované nicméně jsou nejen trvalé, ale i mobilní sprchy a prádelny. Jedním z příkladů je např. iniciativa Beheard Movement v Oklahomě, která nabízí sprchy, praní

¹⁵ Zdroj: https://www.idnes.cz/ekonomika/doprava/prazske-hlavni-nadrazi-otvarel-nove-ultraciste-toalety.A080523_124622_eko-doprava_pin Dostupné 27.2.2026

¹⁶ Zdroj: <https://www.architektibezhranic.eu/novinky/sprchomat> dostupné 27.2.2026

¹⁷ Bezdomovectví a veřejný prostor. Architekti bez hranic, z.s. na objednávku MPSV, 2019, Praha. ISBN 978-80-907623-0-5

prádla i další sociální služby¹⁸. Zeměpisně bližším příkladem pak může být Duschbus v Hamburku, projekt iniciovaný mužem, který sám dříve žil na ulici a financovaný crowdfundingovou kampaní¹⁹. Autobus zvládl nabídnout sprchu 30 lidem denně. Na minimální odhadovaný počet 2.000 lidí bez domova v Hamburku v roce 2019, kdy byl projekt realizován, to evidentně nestačí. Být čistě umytý pro člověka bez domova ovšem může znamenat rozdíl například mezi tím, jestli sežene práci či nikoliv²⁰.

Obrázek 9 – Interiér a exteriér transformovaného městského autobusu Duschbus.

3) Kde sehnat, co chybí

V době zahlcené věcmi je možné nepotřebné vybavení poslat dál do oběhu. Je pro to ale potřeba infrastruktura. Cirkulární ekonomika se postupně zavádí, je jedním z kroků k dosažení Odpovědné výroby a spotřeby v rámci cílů udržitelného rozvoje OSN a Česká republika se k tomu zavázala ve Strategickém rámci Cirkulární Česko 2040²¹. V rámci cirkulárních spotů mohou lidem bez domova sloužit zejména:

- Veřejné šatní skříně
- Share-pointy nebo gift-boxy, kde je možné mimo oblečení sehnat také elektroniku, hračky, knihy a další předměty

¹⁸ Více na: <https://beheardmovement.org>, dostupné 27.2.2026

¹⁹ Zdroj: <https://www.dw.com/en/duschbus-in-hamburg-helps-the-homeless-stay-clean/a-51569688> dostupné 27.2.2026

²⁰ Dle respondenta reportáže KFOR Oklahoma's News 4, dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=RqLNW8qQS_g&t=111s, 27.2.2026

Zdroje obrázků: <https://www.dw.com/en/duschbus-in-hamburg-helps-the-homeless-stay-clean/a-51569688> a <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/aktuelles/waschen-ist-wuerde/>

²¹ Ministerstvo životního prostředí, Strategický rámec cirkulární ekonomiky České republiky 2040, dostupné z: <https://mzp.gov.cz/cz/agenda/odpadove-hospodarstvi-a-cirkularni-ekonomika/cirkularni-ekonomika/cirkularni-cesko-0>, dostupné 24.2.2026

→ Veřejné lednice

Princip těchto zařízení je jednoduchý: co nepotřebujete, můžete nechat zde, a co potřebujete, to si můžete vzít. Podle neziskové organizace Architekti bez hranic, která přibližně před deseti lety realizovala několik veřejných šatních skříní²², jsou k jejich vzniku potřeba tři kroky:

- obstarat jednu, třeba vysloužilou, skříň²³,
- najít vhodné místo, které je přehledné, ale zároveň ne zcela na očích,
- a především najít ochotného správce²⁴.

Správci mohou být členové místních spolků nebo lokální nadšenci. Jejich práce spočívá především v udržování pořádku ve skříni a okolo ní, případně ve vyměňování nabízeného oblečení. V blízkosti místních organizací, které se o správu mohou postarat, je také vhodné šatní skříň umístit. Šatní skříň nebo oděvní banky v současné době realizuje nemálo organizací, existuje i facebooková stránka Veřejná šatní skříň.

Potravinových bank je v současné době také celá řada, jejich zastřešující organizací je Česká federace potravinových bank, z.ú. a je vhodné jejich činnost podporovat, aby byla co možná nejpřístupnější. Federace v současné době eviduje 201 výdejních míst v ČR²⁵. Lidé do potravinových bank nosí potraviny, které nestihnou spotřebovat a kdokoliv si je může také odnést. Veřejné lednice fungují na podobném principu, ovšem jsou přístupné zvenčí. V Praze se první sdílená lednice objevila v roce 2016 u kavárny Na půl cesty²⁶.

²² Markéta Jestřáblová, Architekti bez hranic, 2026

²³ Takovou je možné sehnat například v některém z re-use pointů či po internetu za odvoz. Mnoho lidí rádo dosloužilý nábytek daruje. Mapu re-use pointů v České republice najdete v aplikaci Mapotic: <https://www.mapotic.com/re-use-mapa-cz>

²⁴ Bezdomovectví a veřejný prostor. Architekti bez hranic, z.s. na objednávku MPSV, 2019, Praha. ISBN 978-80-907623-0-5

²⁵ <https://www.potravinovebanky.cz/> dostupné 24.2.2026

²⁶ <https://nasregion.cz/komunitni-cili-sdilene-lednice-pribyvaji-jedna-uz-je-i-v-praze-3-55984/> dostupné 24.2.2026

Obrázek 10 – sdílená lednice u kavárny Na půl cesty v Praze. Zdroj: Green doors, z.ú.²⁷

Vedle samotného uchovávání potravin se samozřejmě nabízí i otázka přípravy pokrmů. Existují komunitní kuchyně včetně experimentálních projektů pod širým nebem jako ty, které realizuje ateliér švédské umělkyně a architektky Elin Strand Ruin²⁸.

Obrázek 11 – The Kitchen Square, Kuchyňské náměstí. Studio Elin Strand Ruin, předměstí Stockholmu, 2019–2024²⁹

²⁷ Dostupné z: <https://www.greendoors.cz/novinovyclanky/prvni-verejna-sdilená-lednice-pro-ty-co-stradaji/>, 24.2.2026

²⁸ Více na: <https://www.studioelinstrandruin.se>

²⁹ Zdroj: <https://www.studioelinstrandruin.se/> dostupné 26.2.2026

Toto studio vytváří projekty kuchyní ve veřejném prostoru v různé míře přenositelnosti i trvalosti. Poptávka zakázky většinou vychází od samosprávy města a prvním krokem k realizaci vždy je najít vhodné iniciátorky uvnitř místní komunity, které na sebe dokáží navázat další lidi. Tato iniciativa totiž staví především na ženách, jejich přátelstvích a znalosti místních lidí. Elin Strand Ruin říká, že ženy jsou klíčem k aktivaci veřejného prostoru. Se ženami přichází také děti a s dětmi živost a hra³⁰.

Projekty mají opět své správce a v tomto případě i šéfkuchaře. Jejich pracovní právní zapojení zpravidla zajišťuje samospráva města. Vedle členů studia, kteří řeší celkovou koordinaci a architektonický návrh, je potom klíčových pár „zodpovědných občanů“ (respektive občanek) z místní komunity. Často se najdou v pečujících profesích, bývají jimi například učitelky ve školách, nebo v místních organizacích různého druhu.

Důležitá je samozřejmě otázka přístupnosti. Překvapivě důležitou roli v ní podle autorky hraje design, který může jak snižovat, tak i zvyšovat její práh. Ilustrovala to na příkladu své holandské realizace, která podle jejích slov „kurátorovala veřejný prostor“, namísto aby vycházela z potřeby. Kuchyně byla umístěna na žlutém pódiu v rámci rozsáhlejšího vybavení. Pódium ji proto z veřejného prostoru vyčleňovalo. Jako jednoduché řešení, které práh přístupnosti naopak snižuje, navrhuje autorka rozmístění něčeho tak prostého jako jsou stoly a židle přímo na zem v okolí kuchyňské linky pod širým nebem. A dodává, že pilotně stačí pořídit vše v hotových kusech z běžných obchodů a není třeba pořizovat drahý projekt: koncept je jasný.

Kouzlo komunitních kuchyní spočívá v jednoduchosti jejich užívání: ke stolům v okolí si může sednout každý, není to složité zařízení, které by potřebovalo návod na použití. Stejně tak krájení zeleniny či míchání polévky je aktivita, kterou většina lidí už někdy v životě provozovala, a proto se do ní dovede snadno zapojit. I když mají lidé bez domova zpravidla větší ostych než běžní občané, v stockholmských realizacích se povedlo několika z nich zapojit. Jednalo se o muže, kteří několik prvních dní pouze přihlíželi a mohli snad působit zastrašujícím dojmem, postupem času se však osmělili a když přiložili

A https://www.archdaily.com/775891/community-kitchen-of-terras-da-costa-ateliernob-plus-projecto-warehouse?ad_medium=gallery dostupné 26.2.2026

³⁰ Toto samozřejmě není exkluzivní pravidlo a s postupnou integrací mužů do pečujících rolí v rodině i společnosti se mezi iniciátory muži objevují také.

ruku ke společnému dílu, přirozeně navázali společenské vazby s ostatními. Vytratil se jak jejich ostych, tak strach ostatních.³¹

Podobným příkladem, ač ve zcela odlišném kontextu, mohou být komunitní kuchyně pro uprchlíky, například jako ta v Terras da Costa v Portugalsku. Vedle slepence nelegálních, avšak dlouhodobých obydlí byla ve spolupráci městské části, místní komunity, architektonického ateliéru, magistrátu města, soukromé nadace a dřevařské firmy vybudována zastřešená kuchyně a jídelna, splňující všechny hygienické náležitosti. Inspirativní je na tomto příkladě zejména fakt, že jde o přijetí situace lidí, kteří na místě žijí nelegálně, a podporu jejich životní úrovně bez ohledu na to.

Obrázek 12 a 13 – komunitní kuchyň v Terras da Costa, Almada, Portugalsko. Zdroj: ArchDaily

4) Kde si odpočinout

Zajištění bydlení či ubytování je shrnuto v tabulce na str. 6., tento text tedy záměrně nenabízí návody, jak vytvářet místa pro spaní ve veřejném prostoru. Vhodným druhům sociálního a nouzového bydlení se zevrubně věnují jiné dokumenty. Stanování je však nouzovým (není-li lifestylovým) řešením a vzhledem ke klimatickým podmínkám České republiky se v posledních letech objevily tzv. vyhřívané stany. Města je zavádí v zimním období jako prevenci stížení osob bez domova zdravotními následky z tuhých mrazů, které mohou být i příčinou smrti. Jedná se o krizové řešení nedostatku kapacit ubytovacích služeb. Jejich výhodou oproti ubytovacím zařízením může ale pro některé osoby být i jejich snazší přístupnost. Stany bývají kontrolovány městskou policií, zde je

³¹ Informace získala Debora Štysová prostřednictvím videohovoru s Elin Strand Ruin v roce 2026.

tedy vhodné, aby byli její strážníci adekvátně proškoleni. Jejich přítomnost může být bariérou, pro kterou se lidé bez domova rozhodnou libovolné zařízení ze strachu nevyužít.

Obrázek 14 – kontrola městské policie ve vyhřivaném stanu v Mladé Boleslavi v listopadu 2025³²

5) Veřejné plochy pro všechny

Zde pro úplnost uvádíme několik příkladů vhodných úprav veřejného prostoru a vybavení takovým způsobem, aby byly dobře přístupné pro různé skupiny obyvatelstva. Příklady byly sebrány na zahraniční cestě v Estonsku.

Prvním příkladem je Pop-up park na Staroměstském náměstí v Tallinnu. Skládá se z hexagonálních dřevěných modulů tvořících plochy pro sezení i ležení, hřiště, pódium, čtecí pavilon a květináče se zelení, která může v letních měsících snížit lokální teplotu na jinak plošně vydlážděném náměstí. Byl navržen v oddělení strategického managementu talinské samosprávy v roce 2023³³. Řešení je sezónní, osvědčuje se však již třetím rokem.

Obrázek 15 a 16 – pop up park na staroměstském náměstí v Tallinu

³² Zdroj: <https://mb-net.cz/stan-pro-lidi-bez-domova-v-popluznim-dvore-je-v-provozu/d-86697> dostupné 27.2.2026

³³ Více na: <https://midahekki.com/tallinn-old-town-square-pop-up-park>, vč. fotografií. Dostupné 27.2.2026

Obrázek 17 – trasy pohybu po náměstí jako východisko umístění obytných ploch

Obrázek 18 – pohled shora

Jedná se o příklad taktického urbanismu, tedy přístupu, který může za relativně nižší náklady a bez nutnosti stavebních úprav – tedy významně rychleji – přinést znatelné změny ve využívání určitého prostoru. Jeho typickým příkladem bývá zklidňování ulic vymezením ploch, které se uberou z šířky automobilové silnice např. umístěním květináčů, sloupků nebo jiných bariér a barevným odlišením malbou na asfaltu.

Obrázek 19 – zklidnění prostoru před ZŠ Mikoláše Alše, Praha-Suchdol pod taktovkou organizace Pěšky městem³⁴

³⁴ Více na: <https://peskymestem.cz/projekt/takticky-urbanismus/> dostupné 27.2.2026

Druhým příkladem většinové, ale inkluzivní vybavenosti z Tallinnu je parkové náměstí Vana-kalamaja nedaleko tamějšího hlavního nádraží, které původně zabíraly vyasfaltované parkovací plochy a vyprahlý trávník (viz níže). V současné době je zde polyfunkční náměstí, kde najdete sezení se stoly, lavičkami, neoplocené, avšak velmi bezpečně umístěné dětské hřiště, pingpongové stoly, vyvýšené záhony, vzrostlou zeleň a cesty pro pěší i cyklodopravu. Klidové i dynamické aktivity pro různé věkové kategorie se zde bez potíží mísí díky tomu, že bylo dobře zvolené jejich vzájemné umístění. Prostor vytváří pocit přijetí (bezpečí) a radostného soužití.

Obrázek 20 – Vana Kalamaja: nový stav. Zdroj: archiv autorky; Obrázek 21 – Vana Kalamaja: původní stav. Zdroj: Google maps

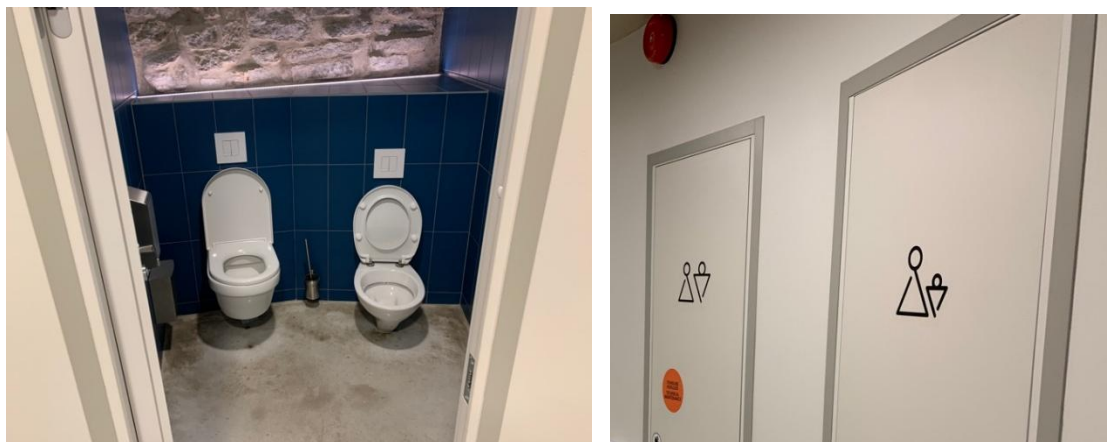
Obrázek 22 – Vana Kalamaja: detail sportovního vybavení a hřiště. Zdroj: archiv autorky

Obrázek 23 – Vana-Kalamaja: drátěný mobiliář kotvený do země a vzrostlá zeleň. Zdroj: archiv autorky

Samostatnost

Na konec je dobré dodat, že významnou roli hrají výšky. Malé dítě nedosáhne do umyvadla umístěného v běžné výšce 85 cm od podlahy. Nedokáže se proto z něj napít ani si umýt ruce bez pomoci dospělého. Při instalaci pítek do veřejného prostoru je ale možné umístit jeden kohoutek v běžné výšce pro dospělého člověka a druhý na stejném objektu níže pro dítě. Naopak starší lidé mívají kvůli snížené pohyblivosti problém s usazováním a zvedáním se z ploch, které jsou umístěné příliš nízko. Dává proto smysl vedle standardních instalovat i taková sezení, která budou o 10 či více cm výše – jako bývají např. mísy bezbariérových WC – a člověk se sníženou pohyblivostí na něj s menšími problémy usedne a bez pomoci se i zvedne.

Obrázek 24 a 25 – značené toalety pro rodiče s dětmi v muzeu námořnictví, Tallinn. Kromě menší a nižší záchodové mísy je k dispozici také standardní i nižší umyvadlo a osoušeč rukou a standardní a nízké věšáky na bundy. Podobná řešení podporují samostatnost. Zdroj: archiv autorky

Závěr

Města jsou dějištěm našich životů, což jim dává potenciál ho buď zjednodušovat, anebo znepříjemňovat. Veřejný prostor je udržován z veřejných peněz a jako takový má sloužit všem. Rozumíme tomu, že se samosprávy snaží zajistit co možná nejpříjemnější život pro občany svých měst. Narušuje-li ho však problém bezdomovectví, než se uchýlovat k represivním opatřením, doporučujeme zavést řešení, která umožní osobám bez domova uspokojit potřeby, které většinová populace provozuje doma. Může se tak předejít sekundárním projevům, které vedou k nekomfortu při setkávání, jakým je například zápach. Zároveň s tím je třeba dbát na politiku zabydlování a prevence bezdomovectví a na podporu sociální práce.

